

SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

ve vztahu k dalším disciplínám

Konference k 25. výročí Jaboku
doc. Michal Kaplánek – Jabok

Místo sociální pedagogiky v kontextu vědy i praxe

- Terminologický problém (teorie – praxe)
 - Používání stejného pojmu pro vědu i praxi, podobně jakou třeba u sociální práce a pedagogiky volného času
 - Varianty: sociální pedagogiky – (sociální) výchova – sociální edukace (???)
- Problém zaměření a uplatnění
 - cílové skupiny soc.ped. praxe
- Vymezení v rámci „věd o člověku“
 - Předmět – cíle – metody

Dvě pojetí sociální pedagogiky

- Užší pojetí: předmětem zkoumání jsou sociální problémy vznikající v souvislosti s chudobou, nezaměstnaností, sociálními deviacemi atd.
- Širší pojetí: navazuje na původní myšlenku německé sociální pedagogiky; jde o posilování pozitivních složek životního způsobu, a to především prostřednictvím výchovy a vzdělávání

Cílové skupiny sociálně pedagogické praxe

- Původní intence německé sociální pedagogiky: cílovou skupinou jsou všichni – děti, mládež a dospělí; sociální (kolektivní) pedagogika měla doplnit to, co chybělo ve vzdělávacím systému k tomu, aby *všichni* mohli plně participovat na společenském životě, jednalo se o levicové sociálně reformní ideje
- Zúžení cílové skupiny: koncepce sociální pedagogiky byla odpovědí na problém chudoby (Pestalozzi, Natorp); nadto se na přelomu 19. a 20. století začalo hledat (i ve střední Evropě) teoretické zakotvení pro *Jugendhilfe* a *Jugendfürsorge*

Cílové skupiny sociálně pedagogické praxe

Různá šíře pojetí:

- děti, mládež a dospělí (všichni – „nejširší pojetí“)
- děti, mládež a dospělí znevýhodnění
- děti, mládež a dospělí se socializačními problémy
- děti a mládež – znevýhodnění
- děti a mládež se socializačními problémy (úžší p.)
- děti a mládež (všichni – širší pojetí)

Problémy: nevyjasněný vztah se *sociální prací a speciální pedagogikou*

Modely sociální pedagogiky

Různé způsoby řešení těchto problémů se odráží v různých modelech sociální pedagogiky:

- Sociální pedagogika jako věda „o pomoci člověku“ (zástupci: Schilling, Bakošová, Hudecová)
 - Příliš široké pojetí (konflikt se sociální prací jako vědou)
 - Odůvodnění: sociální učení jako základní metodické východisko (Schilling)
- Sociální pedagogika jako věda „o deviacích chování“ (zástupci: Huppertz, Schnitzler, Gabura)
 - Úzké pojetí sociální pedagogiky (jen „problémy“)
 - Konflikt se sociální prací a speciální pedagogikou

Pojetí sociální pedagogiky

VĚDA	PRAXE
Nauka o vztazích prostředí a výchovy	Ovlivňování prostředí (vč. edukace informální a neformální)
Věda o výchově člověka	Výchova v rodině, ve školských a soc. institucích
Věda o „pomoci člověku“	Pomoc všem věkovým kategoriím edukačními metodami
Věda o deviacích sociálního chování	Sociálně integrační pomoc a prevence

Náš úkol – podklady pro VOŠ (Kaplánek-Kuchař-Pařízek)

- Vybrat pojetí sociální pedagogiky, které nekonkuruje sociální práci, ale je k ní komplementární
- Zasadit toto pojetí do koncepce filosofie výchovy s důrazem na „výchovu k lidství“
- Rozpracovat specifické metody sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro práci s „neorganizovanou mládeží“

Sociální pedagogika jako věda o člověku

- „Handlungswissenschaft“ (lidské jednání)
- vědeckými metodami reflektuje praxi
- vytváří a ověřuje teorie

Předmětem je „lidské jednání“ související se socializací a osobnostním rozvojem jedince, jakož i všechny skutečnosti, jimiž je výchova podmíněna.

(Kaplánek – vlastní shrnující definice)

Potenciál a meze dosavadních pojetí sociální pedagogiky jako vědy

- A) SP jako „věda o vztazích mezi prostředím a výchovou“ (Baláž, Přadka)
 - + možnost výchovně ovlivňovat skrze prostředí
 - riziko sociálního determinismu
- B) SP jako „věda se zaměřením na deviace sociálního chování“
 - + rozvoj pedagogických metod prim. a sek. prevence
 - přílišné zúžení sociální pedagogiky na „problémy“
- C) SP jako „nauka o výchově“, s důrazem na výchovu mimo vyučování
 - + rozvoj pedagogických metod (cíle: socializace, rozvoj osobnosti)
 - ???

Předmět sociální pedagogiky

Vybráno ze směrů uváděných M. Procházkou

- **Předmět zkoumání (teorie)**
 - Sociální aspekty vývoje a rozvoje osobnosti (Kraus), sociální integrace jedince, zvládání života, seberozvoj, sebepoznání (Poláčková)
- **Předmět reflexe (praxe)**
 - Reflexe konkrétní sociálně výchovné činnosti s důrazem na prevenci a intervenci do socializačních procesů (Bakošová)
- **Předmět aplikace (rozvoj)**
 - Pomoc při utváření optimálního životního způsobu (Kraus), hledání optimálních forem pomoci člověku, zejména tam, kde rodina a škola neplní svou funkci (Bakošová)

Význam sociální pedagogiky

V čem spočívá jedinečný přínos sociální pedagogiky?

- Jedinečným přínosem sociální pedagogiky je edukační aspekt: sociálně výchovná činnost se nezaměřuje pouze na obnovu sociálního fungování, ale také na kultivaci osobnosti člověka a jeho vztahů ve všech dimenzích lidství (fyzické, psychické, sociální, spirituální).
- Proto je přednostní oblastí sociálně výchovné práce pomoc škole, rodině a vůbec prostředí, v němž probíhá edukace (formální, informální, neformální).
- Sociální pedagogika jako věda zkoumá podstatu prvků ovlivňujících výchovu (resp. celého systému) a vztahy mezi nimi; reflektuje edukační realitu sociálně výchovné práce a navrhuje praktické aplikace výchovných postupů.

Závěr: Proč „sociální pedagogika“?

Cílem je pomoc lidem:

- v socializaci (jako v soc. práci)
- v sociálním fungování (jako v soc. práci)

„sociální dimenze“

Ale také

- v prohloubení vlastní identity
- v rozvoji osobnosti

„pedagogická dimenze“

Přesahy sociální pedagogiky

Sociální pedagogika je transdisciplinární pedagogická disciplína. Využívá poznatků ze:

- **sociologie** (struktura a dynamika sociálního prostředí, životní styl);
- **sociální psychologie** (role, sociální status, malá sociální skupina, socializace se uskutečňuje mechanismy sociálního učení);
- **antropologie** (pojetí člověka jako osoby);
- **filosofie a teologie** (otázka smyslu života);
- **etiky** (hodnoty, odůvodnění mravních norem)
- **pedagogiky** (požadavek přijetí vychovávaného; otázka cíle výchovy; problematika vhodné motivace a kladení přiměřených požadavků; pedagogické zásady; metody a prostředky; analýza prostředí a vytváření výchovného prostředí. dějiny pedagogiky: prvky sociálně pedagogického myšlení; volnočasová pedagogika, zážitková pedagogika...)

Specifika soc.ped. na Jaboku I.

Zvláštní důraz na tato témata:

- Osobnost vychovatele
- Hodnotová výchova
- Doprovázení mladého člověka na cestě hledání vlastní identity a životní vize
- Výchova dětí a mladých lidí se sociálními problémy
- Metody nedirektivní výchovy

Specifika soc. ped. na Jaboku II.

- Mládež – vrstevnické skupiny, subkultury, scény
- Volný čas, pedagogika volného času, otevřená práce s mládeží
- Animace, informální edukace, pedagogika sociálního prostoru
- Participace dětí a mládeže na životě společnosti
- Salesiánská pedagogika

Sociální pedagogika ve vztahu k dalším disciplínám

Děkuji za pozornost!

doc. M. Kaplánek, Th.D.
(kaplanek@jabok.cz)